

سوال

شیوخ بزرگوار؛ من روزانه پنجاه تا صد بار و یا بیشتر بر حسب شرایط بر پیامبر - صلی الله علیه وسلم - درود می‌فرستم و می‌گویم: **اللهم صل علی محمد وآل محمد**. اما برخی به من گفتند که درود من بر پیامبر - صلی الله علیه وسلم - ناقص است؛ آیا ممکن است بهترین روش برای درود فرستادن بر سرور خلق را به من یاد دهید، و آیا واقعا این روش درود ناقص است؟ و جزاکم الله خیرا

پاسخ مفصل

الحمدلله.

درود بر پیامبر - صلی الله علیه وسلم - از جمله عوامل بزرگ نزدیکی به خداوند و از طاعات بس والا و گرامی است که شریعت آن را پسندیده، و از دعاهای بسیار سودمند برای بنده در دنیا و آخرت او، و از لوازم و عوامل تکمیل محبت شخص نسبت به پیامبر - صلی الله علیه وسلم - و بزرگداشت و توقیر و ادای حق ایشان است.

اما درباره‌ی بهترین روش درود بر پیامبر - صلی الله علیه وسلم - صیغه‌های درود صحیحی وارد شده که می‌توانید در کتاب **صفة صلاة النبی صلی الله علیه وسلم** (روش نماز پیامبر صلی الله علیه وسلم) اثر علامه آل‌بانی رحمه الله از آن اطلاع یابید.

از جمله صحیح‌ترین صیغه‌های درود و مشهورترین آن دو روشی است که پیامبر - صلی الله علیه وسلم - در پاسخ به یاران‌شان درباره‌ی روش درود بیان نمودند:

صیغه‌ی نخست: **اللهم صل علی محمد وعلی آل محمد، كما صلیت علی ابراهیم وعلی آل ابراهیم؛ إنک حمیدٌ مجید. اللهم بارک علی محمد وعلی آل محمد، كما بارکت علی ابراهیم وعلی آل ابراهیم؛ إنک حمیدٌ مجید** به روایت بخاری (۳۳۷۰) و مسلم (۴۰۶) از کعب بن عُجره - رضی الله عنه ..

صیغه‌ی دوم: **اللهم صل علی محمد وازواجه وذریته، كما صلیت علی آل ابراهیم، وبارک علی محمد وازواجه وذریته، كما بارکت علی آل ابراهیم؛ إنک حمیدٌ مجید** به روایت بخاری (۳۳۶۹) و مسلم (۴۰۷) از حدیث ابی حمید ساعدی - رضی الله عنه .. و ایشان - صلی الله علیه وسلم - جز بهترین و برترین روش‌ها را انتخاب نمی‌کند.

مراجعه نمایید به **روضه الطالبین** نووی (۱۱ / ۶۶) و **فتح الباری** ابن حجر (۱۱ / ۱۶۶) و **صفة صلاة النبی صلی الله علیه**

وسلم آلبانی (۱۷۵) و الموسوعة الفقهية الكويتية (۲۷/۹۷).

بہتر آن است کہ انسان گاہ بہ گاہ یکی از این صیغہ‌ها را بہ کار ببرد تا تابع [ہمہی] سنت و شریعت باشد و بہ سبب مداومت بر یکی از روش‌های صلوات دیگر روش‌های ثابت در سنت ترک نشود. و ہمینطور بہ سبب فواید بسیاری کہ در صورت مداومت بر تنها یکی از صیغہ‌های ذکر از دست خواهد رفت.

اما باید مواظب این بود کہ ترکیب صیغہ‌های گوناگون و بہ وجود آوردن یک روش خاص صلوات از جمع میان روش‌هایی کہ در سنت وارد شدہ مشروع نیست بلکہ چنانکہ علما تقریر نمودہ‌اند مخالف سنت است.

مراجعه نمایند بہ **مجموع الفتاوی** ابن تیمیہ (۲۲/۳۳۵ - ۴۵۸، ۲۴/۲۴۲ - ۲۴۷) و **جلاء الأفہام** ابن قیم (۳۷۳) و **قواعد ابن رجب** (۱۴) و **الشرح الممتع** ابن عثیمین (۲/۵۶ - ۶۵، ۳/۲۹ - ۹۸).

ہمہی این‌ها برای درود بر پیامبر - صلی اللہ علیہ وسلم - پس از تشهد در نماز است.

اما این روش درود شما بر پیامبر - صلی اللہ علیہ وسلم - با این صیغہ کہ **اللہم صلّ علی محمد وآل محمد** در خارج از نماز؛ اگر منظور دوست شما این است کہ این روش نسبت بہ روش وارد شدہ در سنت ناقص است، حرف او درست است، اما اگر منظورش این است کہ این صیغہ فایده‌ای ندارد و بہ عنوان درود بہ حساب نمی‌آید، چنین نیست؛ بلکہ این نیز درود بر پیامبر - صلی اللہ علیہ وسلم - است و صیغہی آن صحیح و مطلب را ادا می‌کند و اہل علم از گذشتہ تا کنون چنین درود فرستادہ‌اند کہ **اللہم صلّ علی محمد یا صلی اللہ علیہ وسلم** و مانند آن، پس مسالہ ان شاء اللہ فراخ است و آسان.

حافظ ابن حجر نیز در **فتح الباری** (۱۱/۱۶۶) بہ طور واضح بہ این مسالہ اشارہ نمودہ و بیان کردہ کہ بر اساس رای جمهور علما ہر لفظی کہ معنای درود را برساند درود بہ حساب می‌آید؛ اما در داخل نماز باید بہ همان صیغہی وارد شدہ در حدیث اکتفا نمود و بنا بر احتیاط نسبت بہ سنت و دین و پیروی از آنچه از پیامبر - صلی اللہ علیہ وسلم - نقل شدہ چیزی از آن کم نکرد.

مسالہی دیگری کہ در این صیغہی شما وجود دارد این است کہ صرفاً شامل درود است و بدون سلام، حال آنکہ اللہ سبحانہ و تعالیٰ بہ ما امر نمودہ تا بر ایشان ہم درود و ہم سلام بفرستیم، چنانکہ می‌فرماید:

إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا [احزاب: ۵۶]

(ہمانا اللہ و ملائکہی او بر پیامبر درود می‌فرستند. ای کسانی کہ ایمان آورده‌اید [شما نیز] بر او درود و سلام فرستید).

علما نیز بیان نمودہ‌اند کہ مکروه است شخص ہمیشہ در صلواتش صرفاً درود را بدون سلام ذکر نماید یا سلام را بدون درود بگوید. اما اگر ہر دو را بہ زبان آورد، یا گاہ صرفاً درود و گاہ فقط سلام را بگوید در این صورت بہ این آیہ عمل کردہ

است... و الله اعلم. مراجعه نماييد به: فتح الباری (۱۶۷ / ۱۱).